

Vahiy ve Akıl

Kur'an ve Ana Konuları

İslam Dininin Temel Kaynağı Kur'an-ı Kerim

→ Kur'an-ı Kerim'in Müslümanlar açısından büyük önemi vardır. Çünkü o, İslam'ın temel kaynağıdır. Bir mesele Kur'an-ı Kerimde açığa kavuşturulmuşsa başka kaynaklar ölçü alınmaz.

→ Hz. Peygamber Veda Hutbesi'nde, "**Ey insanlar, size öyle bir şey bırakıyorum ki ona sınıksız sarıldıkça yanlış yola sapmazsınız. O da Allah'ın kitabı Kur'an ve Resulünün sünnetidir.**" buyurarak bu gerçeğe işaret etmiştir.

→ Al-i İmran suresinde, " ... **(Kur'an), bütün insanlığa bir açıklamadır; takva sahipleri için de bir hidayet ve bir öğüttür.**" (Ali İmran 138) buyrulmuş bu gerçek ifade edilir.

→ Kur'an-ı Kerim'den sonra herhangi bir kutsal kitap gelmeyecek ve O kıyamete kadar yürürlükte kalacaktır. O, daha önce gönderilen kutsal kitapları yürürlükten kaldırmıştır.

→ Kur'an-ı Kerim, konuları açısından bütünü kapsayan, bütün zamanları kuşatan, insanlığın her dönemde ihtiyaçlarına cevap verebilen kutsal bir kitaptır.

Kur'an-ı Kerim Tarihi

→ Kur'an-ı Kerim ayetleri Peygamberimize (s.a.v) vahiy yoluyla, **Cebrail** aracılığıyla geldi.

→ Vahiy süreci **23** yılda tamamlandı. Hz. Peygamber her indirilen ayeti anında ezberliyordu. Ayrıca inen ayetleri **Vahiy Katipleri** yazıya geçiriyordu.

→ Cebrail tarafından Peygamberimize bildirilen ayet ve surelerin yerlerini Vahiy Katiplerine söylüyordu. Bununla birlikte her yıl **Ramazan** ayında o zamana kadar inen ayetleri Cebrail'e okuyor ve kontrol ediyordu.

→ İlk Halife **Hz. Ebubekir** (r.a), halifeliği döneminde Kur'an sayfalarını toplayarak bir araya getirmeyi kararlaştırdı. Bu amaçla **Vahiy Katibi** ve hafız olan **Zeyd b. Sabit** başkanlığında bir komisyon oluşturuldu.

→ Üçüncü Halife **Hz. Osman** (r.a) zamanında ise Kur'an-ı Kerim, elde var olan **asıl mushaf** üzerinden çoğaltılarak **Mekke, Basra, Kufe, Bahreyn ve Yemen** gibi çeşitli merkezlere gönderilmiştir.

→ **Topkapı Sarayı'nda Hz. Osman** (r.a) zamanında çoğaltılan bu **Mushaflar** bulunmaktadır.

Kur'an'la İlgili Bazı Kavramlar

Okunması ve anlaşılması, yorumlanmasıyla ilgili Kur'an-ı Kerim'in bir iç düzeni vardır. Ayrıca okunması ve anlaşılmasıyla ilgili bazı kavramlar vardır.

a) Kur'an'ın İç Düzeni ile İlgili Kavramlar: Ayet, sure, cüz, mushaf

b) Kur'an'ın Okunması ile İlgili Kavramlar: Tecvit, mukabele, hatim, hafızlık

c) Kur'an'ın Anlaşılması ve Yorumlanmasıyla İlgili Kavramlar: Meal, tefsir

Kuran'ın İç Düzeni ile İlgili Kavramlar

Ayet: Kur'an-ı Kerim surelerini oluşturan vahiy ifadelerinden her birine verilen addır.

Kur'an'da birkaç harften oluşan ayetler olduğu gibi bir kelimedenden oluşan ayetler de vardır. En uzun ayet Bakara suresinin 282. ayeti olup bir sayfadan ibarettir. Kur'an-ı Kerim'de yaklaşık olarak 6666 ayet vardır.

Sure: Kur'an-ı Kerim'i oluşturan, kendi içinde bir anlam bütünlüğü bulunan, farklı sayıda ayetlerden meydana gelen bölümlerden her birine **sure** denir.

Kur'an-ı Kerim'de **114** sure bulunur. Bunlardan en uzununu **286** ayetten oluşan **Bakara**, en kısası ise üç ayetten meydana gelen **Kevser** suresidir.

Her surenin kendine özgü bir adı vardır. Sureler adlarını genellikle içinde geçen bir olay, olgu, durum, kişi veya konudan alır. **İbrahim, Meryem, Nisa (kadınlar)** gibi.

Kur'an-ı Kerim'in ilk suresi **Fatiha**, son suresi ise **Nas'**tır. Tevbe suresi hariç bütün surelerin başında besmele ifadesi yer almaktadır.

Cüz: Kur'an-ı Kerim'in yirmişer sayfalık her bir bölümüne verilen addır. Kur'an'da toplam otuz cüz vardır.

Mushaf: Kur'an-ı Kerim'in Hz. Ebu Bekir (r.a) zamanında kitap haline getirilen ilk nüshasına **Mushaf** adı verilmiştir.

Kuran'ın Okunması İle İlgili Kavramlar

Tecvid: Kur'an-ı Kerim'in en güzel bir biçimde okunmasıyla ilgili kurallar bütünüdür.

Mukabele: Karşılıklı Kur'an-ı Kerim okumak anlamındadır. Bir kişinin Kur'an-ı Kerim'i kitaptan veya ezberden okurken başkalarının onu dinlemesi ve bir metinden takip etmesidir.

Ramazan ayında mukabele okunmasının yaygınlaşmasının nedeni, Hz. Peygamber'in (s.a.v) ve Cebrail (a.s) her Ramazan ayında Kur'an-ı Kerim'i karşılıklı okumalarıdır.

Hatim: Kur'an-ı Kerim'i metinden veya ezberden baş-tan sona okumaktır. Kur'an-ı Kerim'i hatim etmek büyük sevap kazandırır. Çünkü Peygamberimizin (s.a.v) bir hadisine göre, bir kişi Kur'an-ı Kerim okumaya başladığında onun her bir harfinden sevap kazanır.

Hafızlık: Kur'an-ı Kerim'in bütün ayetlerini ezberlemektir. Kur'an-ı Kerim'i ezbere bilen kimselere "**hafız**" denir.

Kur'an'ın Anlaşılması ve Yorumlanması İle İlgili Kavramlar

Meal: Kur'an-ı Kerim'in başka bir dile çevirisine meal denir. Dünyada konuşulan hemen her dilde Kur'an-ı Kerim'in çevirileri yapılmıştır.

Her çeviride mutlaka anlam kaybı olacağı ve meallerin hiçbir zaman Kur'an-, Kerim'in aslını tutmayacağı unutulmamalıdır.

Tefsir: Kur'an-ı Kerim'in ayetlerini, çeşitli yönleriyle detaylı bir şekilde açıklamaya tefsir denir. Tefsir alimleri, ayetleri detaylı olarak açıklayarak Kur'an-ı Kerim'in daha iyi anlaşılmasını amaçlamışlardır.

Kur'an-ı Kerim'in Belli Başlı Konuları

Kur'an-, Kerim'in içeriği incelendiğinde bazı konulara daha çok yer verildiği görülür: İnanç, ibadet ve güzel ahlak bunlardan başlıcalarıdır.

a) İnanç

→ Kur'an-ı Kerim'in neredeyse her sayfasında, her suresinde inançla ilgili bir vurgu, öğüt yer alır. İnsanlar her varlığın yaratıcısı olan Yüce Allah'ın varlığına, birliğine inanmaya çağılır. Allah'ın eşi ve benzeri olmayan tek ilah olduğu belirtilir. Örneğin bir ayette, "**Sizin ilahınız yalnızca kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır. Onun ilmi her şeyi kuşatmıştır.**" (Taha 98) buyrulur.

İnanç esaslarına imanın şartları denir. İmanın 6 şartı vardır. Bunlar:

1. Allah'ın varlığına ve tek olduğuna inanmak
2. Meleklerle inanmak
3. Kitaplara inanmak
4. Peygamberlere inanmak
5. Ahiret gününe inanmak
6. Kadere, iyilik ve kötülük olarak her şeyin yaratıcısının Allah olduğuna, öldükten sonra kıyamet günü yeniden dirilişe inanmaktır.

b) İbadet

→ Kur'an-, Kerim'de İslam dininde emredilen ibadetleri konu alan birçok ayet bulunur. İbadet ve kulluk, insanların yaratılış amacı olarak nitelendirilir.

→ Bu konuyu dile getiren ayetlerden birisi şöyledir: "(O) göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin Rabb'idir. Şu halde ona kulluk (ibadet) et; ona kulluk etmek için sabırlı ve metanetli ol..." (Meryem 65)

c) Ahlak

İslam dininde ahlaka önem verilmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v) bir hadisinde, "**Ben ancak yüksek ahlaki değerleri tamamlamak için gönderildim.**" (İmam Malik, Muvatta, Hüsnül Hulk, 8. hadis.) buyurmuştur. Böylece İslam

dininin güzel ahlaka ne kadar çok önem verdiğini açıkça ortaya koymuştur.

Kültürümüzde Kur'an'ın yeri ve Önemi

→ Kur'an-ı Kerim bireysel ve toplumsal hayatımızda önemli bir yer tutar.

→ Kültürümüzde özellikle **dil, sanat ve edebiyatımızda** Kur'an-ı Kerim'in getirdiği değerlere çokça rastlanır.

→ Halkımız tarafından Kur'an'da geçen güzel adların çocuklara isim olarak verildiğini görürüz. **Yunus, Yasin, Taha, Nur, Yusuf, İbrahim, Meryem** gibi.

→ **Ahmet Yesevi, Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş Veli** gibi edebiyatçılarımız eserlerinde Kur'an-ı Kerim'de yer alan kavramlara ve değerlere çokça yer vermişlerdir.

→ Cami, ev, iş yeri gibi pek çok yerde Kur'an-ı Kerim'in çeşitli ayetleri hat şeklinde duvarlarda yer alır. Ayrıca **tezhip** ve **hat sanatına** oluşmasında Türkler öncelik etmiştir.

→ Kur'an'ın çeşitli makamlarda okunması da kültürümüzde önemli bir yer tutar.

Kur'an-ı Kerim ve Yorumu

Kur'an'ın Temel Amaçları

→ Yüce Allah (c.c) bir ayette Kur'an'ın gönderiliş amacını şöyle açıklar: "**Ey insanlar! İşte size Rabb'inizden bir öğüt, kalplere bir şifa ve inananlar için yol gösterici bir rehber ve rahmet olan Kur'an-ı Kerim geldi.**" (Yunus 57)

→ Bu özellikleriyle Kur'an-, Kerim Müslümanlar için güvenilir bir kılavuzdur. Kur'an-ı Kerim Müslümanlara doğru bilgi vererek doğru inanç, doğru davranış yollarını gösterir.

a) Doğru Bilgi

→ Kur'an-ı Kerim'in temel amaçlarından biri, insanı doğru bilgilerle donatmaktır. Çünkü insan doğru bilgi sahibi olmazsa Allah'a ve diğer varlıklara karşı sorumluluklarının neler olduğunu bilemez ve onlara gerekli saygıyı da gösteremez.

→ Kur'an-ı Kerim'de doğru bilginin kaynağı vahiy, akıl ve duyular gösterilir.

→ Kur'an-ı Kerim'in insanı bilgilendirmekteki amacı, onu her konuda en doğru olana ulaştırmaktır. Bu amaç bir ayette şöyle açıklanır: "**Şüphesiz ki bu Kur'an, insanları en doğru ve en sağlam yola iletir...**" (İsra 9)

→ Kur'an-, Kerim rehberliğinde insan Allah'a ve diğer varlıklara karşı görevlerinin neler olduğunu da öğrenir.

Kur'an'da Verilen Temel Bilgiler:

- ✓ Doğru inancın bilgisi
- ✓ Sosyal hayatla ilgili bilgiler
- ✓ İbadet ve yapılışı
- ✓ Geçmiş ve gelecekteki haberler
- ✓ Ahiret ile ilgili bilgiler
- ✓ Davranışlarımızla ilgili bilgiler
- ✓ Evrenin ve içindeki varlıkların yaratılışı
- ✓ Güzel ahlak ilkeleri

b) Doğru İnanç

→ İnsanın inandığı değerler onun düşünce yapısını, buna bağlı olarak da insanın söz ve davranışlarını şekillendirir.

→ Yüce Allah doğru inancı elçileri aracılığıyla insanlara iletmiş ve onların neye, nasıl inanmaları gerektiğini Kur'an-ı Kerim'de öğretmiştir.

→ Kur'an-ı Kerim'in temel amacı doğru bir din anlayışının da kaynağı olan doğru inanca yönlendirmektir.

→ İnancın sözle ifade edilmesine "**dil ile ikrar**", davranışlara aktarılmasına "**salih amel**" denir

→ Kur'an-ı Kerim çevrenin etkisiyle oluşan bir inancı, "doğru inanç" saymaz, Bu yüzden insandan içinde yaşadığı evrendeki düzen üzerinde düşünerek yaratıcıya olan inancını kuvvetlendirmesi istenir.

İnsanın Allah inancının doğruluğuna aklıyla ikna olması ve onu gönlüyle benimsemesi gerektiğini Kur'an-ı Kerim şöyle ifade eder: "**Kesin inanmak isteyenler için yeryüzünde birçok deliller vardır Bizzat kendi varlık-larınızda da böyle deliller vardır. Hala görmeyecek misiniz?**" (Zariyat 20-21).

c) Doğru Davranış

→ Allah'ın (c.c) rızası gözetilerek yapılan her iş "**doğru davranış**" kapsamına girer.

İslam'da doğru davranışın taşıması gereken zo-runlu özellikler şunlardır:

- ✓ Gösteriş, beğenilme kaygısı ve menfaat duygusu olmadan Allah rızasının gözetilerek yapılması.
- ✓ Yapılan davranışın ilahî emir ve yasaklara ters düşmemesi.
- ✓ Yapılan işin insanların hayrına olması.

→ İslam dini, doğru davranışları önem derecesine göre farz, sünnet, mubah (helal) gibi hükümlere bağlamıştır.

→ Yapılması zorunlu doğru davranışlar "**farz**", zorunlu tutulmayan ancak yapılması tavsiye edilen doğru davranışlar ise "**sünnet**" olarak isimlendirilmiştir.

→ Hakkında emir ya da yasak olmayan, insanların serbest bırakıldıkları davranışlara ise **mübah** (helal) denilmektedir.

Kur'an-ı Kerim Okumak

→ Kur'an-, Kerim'i okumak İslam'da başlı başına bir ibadettir. Ancak Kur'an'ın okunuş amacı, onu anlamak ve uygulamak olmalıdır. Kur'an-ı Kerim okumaya "**kıraat**" denir.

a) Kur'an-ı Kerim'i Yüzünden Okumak

→ Kur'an-ı Kerim, Allah (c.c) kelamı olduğundan Kur'an-ı Kerim'i okumak elbette ibadettir. Ayet ve hadislerde Kur'an-ı Kerim okumak teşvik edilir.

→ Ayet ve hadislerde, Kur'an-ı Kerim okurken dikkat etmemiz gereken bazı kurallar açıklanmıştır. "**...Kur'an-ı Kerim'i ağır ağır, tane tane oku.**" (Müzzemmil 4) ayeti ve "**Kur'an-ı Kerim'i sesinizle süsleyin.**" (Ebu Davut, Salat, 355.) hadisi bunlardandır.

Kur'an-, Kerim okurken uyulması tavsiye edilen bazı davranışlar ise şunlardır:

- ✓ Kur'an'ın bizzat kendisine hitap ettiği bilinciyle okumak

- ✓ Okumaya '**euzü besmele**' ile başlamak Mümkünse abdestli olmak
- ✓ Secde ayetleri geldiğinde secde etmek Okunuş kurallarına uymak, okuduğunu düşün-mek ve anlamaya çalışmaktır

→ Müslüman milletler tarih boyunca Kur'an-ı Kerim'in okunması ve ezberlenmesi konusuna çok özen göstermiş ve hafızlık müessesesini oluşturmuşlardır.

Kur'an-ı Kerim Anlaşılacak İçin İndirilmiştir

→ Kur'an-ı Kerim, insanları doğru yola yönlendirmeyi, ancak doğru bir şekilde anlaşılacağına gerçekleştirilebilir. "**Bu Kur'an, ayetleri üzerinde düşünülmesi ve akıl sahiplerinin ondan öğüt alması için indirdiğimiz mübarek bir kitaptır.**" (Sad 29) ayeti bu gerçeğe işaret etmektedir.

→ Kur'an-ı Kerim gerçekten öğüt almak isteyen, bunun için de aklını kullanıp düşünen insanlar için anlaşılması kolaylaştırılmış bir kitaptır. "**Andolsun! Biz Kur'an-ı Kerim'i öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. (Ondan) öğüt alan yok mu?**" (Kamer 17) ayeti bu gerçeği ifade eder.

→ Kur'an-ı Kerim kendisini anlayarak okuyan kimselerin kimliğini, kişiliğini, inançlarını, düşünce yapısını, ilkelerini, prensiplerini, ahlakını, davranışlarını, sosyal ilişkilerini şekillendirir.

Kur'an-ı Kerim'i Anlama ve Yorumlamada Temel İlkeler

→ Her insan tarafından okunduğunda anlaşılabilir nitelikteki ayetlere "**muhkem ayetler**" denir. Kur'an-ı Kerim'deki ayetlerin çoğu, muhkemdir

→ Yoruma açık ve mecaz anlamlar taşıyan ayetlere "**müteşabih ayetler**" adı verilir. Kur'an-ı Kerim'deki bu ayetlerin içerdiği anlamların doğru anlaşılabilmesi için yoruma ihtiyaç vardır.

→ Kur'an-ı Kerim'i açıklama çalışmaları sonucunda tefsir ilmi ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Tefsir yapan kişiye "**müfessir**" denir.

Kur'an-ı Kerim'i doğru bir şekilde anlayıp yorumlamak için dikkat edilmesi konuların başlıcaları şunlardır:

→ Kur'an'da peygamberler ve içinde yaşadıkları toplumu konu alan "kıssa"lar oldukça geniş yer tuttuğundan Kur'an-ı Kerim öncesi tarihi dönemlerle ilgili doğru bilgilere sahip olmak gerekir.

→ Kur'an'ın indiği dönem ile ilgili kuşkusuz bilinmesi gereken en önemli unsur "sünnet"tir. Yüce Allah (c.c), Hz. Peygambere Kur'an-ı Kerim ayetlerini açıklama, Kur'an'ın uygulanışını gösterme görevlerini verdiği **göre sünnet, Kur'an'ın ilk ve en güvenilir tefsiridir.**

→ Kur'an-ı Kerim ayetleri yirmi üç senede belirli olaylar üzerine inmiştir. Bu ayetlerin tam anlaşılması için "nüzul ortamı" denilen Kur'an'ın indirildiği dönemin inanç, sosyal, kültürel ve geleneksel yapısının bilinmesi gerekir. Kur'an'ın indiği dönemin şartlarını bilmek de ayetleri doğru anlama konusunda büyük önem taşır.

→ Zamanla birçok İslam ilmi dalı ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalara vakıf olmak Kur'an-ı Kerim'i doğru anlamamıza yardımcı olur.

→ Aynı konu ile ilgili ayetleri bir bütün olarak değerlendirmek Kur'an-ı Kerim'i doğru anlamak için çok önemlidir.

İslam Düşüncesinde Yorumlar

İslam Düşüncesinde Yorum Farklılıklarının Sebepleri

→ İslam dininin temel kaynakları Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberin sünnetidir. Hz. Peygamber (s.a.v) hayattayken Müslümanların inanç ve ibadet alanıyla ilgili tüm sorunlarına çözüm getirdiği için Müslümanlar arasında farklılaşmaya sebep olacak görüş ayrılıkları ortaya çıkmamıştır.

→ Hz. Peygamberin (s.a.v) vefat etmesiyle birlikte Müslümanlar arasında dini konularla ilgili ortaya çıkan sorunlar ve bunlara verilen çeşitli cevaplar farklı yorumların ortaya çıkmasını da beraberinde getirmiştir. **Yorum veya mezhep**, dinin anlaşılması ve uygulanmasıyla ilgili olarak ortaya çıkan oluşumlardır.

Müslümanlar arasında farklı yorumların ortaya çıkmasının pek çok sebebi vardır:

İnsanın Yapısından Kaynaklanan Sebepler:

İnsanların kabiliyetleri, kişilik yapıları, ilgileri, ihtiyaç ve beklentileri gibi temel özellikleri birbirinden farklıdır. İnsan yapısının bu çeşitliliği dini konuları farklı yorumlamaya etki etmiş ve çeşitli ekollerin ortaya çıkmasının sebeplerinden biri olmuştur.

Sosyal Sebepler: Sosyal hayat sürekli bir değişme, gelişme ve yenilenme içindedir. Her zaman ve mekanda geçerliliğini koruyan evrensel nitelikli ilkeler varlığını sürdürürken yerel nitelik taşıyan unsurlar zamanla varlıklarını yitirirler. Sosyal hayatın kendine özgü yapısı, İslam düşüncesinde farklı yorum biçimlerinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Kültürel sebepler: Müslümanların yaşamış oldukları bölgeler birbirlerinden tamamen farklı kültürel ortamlara sahip olduğu için aynı dini konular farklı anlaşılıp farklı yorumlanmış ve yaşanmıştır. Ancak bu farklılık dinin değişmezleri olan ana konularıyla ilgili olmayıp zaman ve mekana göre değişiklik gösteren değişebilir yönleriyle ilgilidir.

Coğrafi Sebepler: Müslümanların yaşam şekilleri ve ihtiyaçları da buldukları coğrafyanın özel koşullarından etkilenmiştir. Dolayısıyla coğrafi sebeplere dayanan yaşam biçimlerindeki çeşitlilik dinin uygulamaya yönelik alanlarına farklı şekilde yansarak değişik yorum ve uygulamaların ortaya çıkmasında etkili olmuştur.

Siyasi Sebepler: Müslümanlar arasında farklı yorumların ortaya çıkmasının sebeplerinden biri de siyasi farklılıklardır. Siyasi sebepler dinin anlaşılmasında ve uygulanmasında doğrudan veya dolaylı olarak etkisini göstermiştir.

→ Allah'ın (c.c) Peygamberimize (s.a.v) gönderdiği tek din vardır; o da İslam'dır. Bu dinin temel kaynakları bellidir. Kitabı Kur'an-ı Kerim, değişmez ve sabittir. Kur'an'ın çizdiği yön ve ulaşmak istediği amaç açık ve nettir. Ancak insanların kendi bilgileri, çağının yaygın düşünce akımları, kültürleri, onların dini anlayışlarını şekillendirir.

İslam Düşüncesinde Siyasi ve İtikadi Yorumlar

İslam düşüncesindeki yorum farklılıklarının sistematik bir biçimde şekillenmesi mezhepleri doğurmuş-tur.

Mezhepler, kendi içinde tutarlı bir metot ve düşünce sistemine sahip olup belli fikir ve şahıslar etrafında oluşan hareketlerdir.

İslam düşüncesinde mezhepler **siyasi-itikadi** ve **ameli-fıkhi** olmak üzere ikiye ayrılır. İtikadi mezhepler dinin inanç alanıyla, ameli mezhepler dinin uy-gulama alanıyla ilgilidir. Tüm bu farklı yorumların hakikatin ortaya çıkmasına katkı sağlayan çabalar olarak görülmesi gerekir.

Haricilik, Şiiilik, Mu'tezile, Maturidilik ve Eş'arilik başlıca itikadi mezheplerdir.

a) Haricilik

→ Hariciler, Hz. Ali (r.a) döneminde meydana gelen Siffin savaşından sonra ortaya çıkarlar.

→ Hz. Ali (r.a) ve Hz. Muaviye (r.a) taraftarları arasında meydana gelen bu savaşta, Hz. Muaviye taraftarları yenileceklerini anlayınca mızraklarının ucuna Kur'an sayfaları takarlar, "**Aramızda Kur'an hakem olsun**" derler. Bunun üzerine çatışmalar durur, görüşmeler başlar. İşte bu "**hakem olayından**" sonra bir kısım insanlar "- **Sen insanları hakem olarak kabul ettin. Halbuki hüküm ancak Allahındır**" diyerek (En'am suresi 57. ayetten geçen "**Hüküm ancak Allah'ındır**" sözünü slogan haline getirmişlerdir.) Hz. Ali'nin saflarından ayrılırlar. Bunlara "**hariciler**" denir.

→ Hz. Ali'nin (r.a) Muaviye (r.a) karşısındaki haklı davasını hakeme götürmeyi kabul ettiği için küfre düşüğünü iddia etmişlerdir.

→ Ayrıca iman ve ameli birbirinden ayrılmaz bir bütün olarak kabul ettikleri için büyük günah işleyen bir kimsenin İslam dairesi dışına çıktığını savunmuşlardır. Haricilik, İslam dünyasında fazla tutunamamıştır. Günümüzde Madagaskar, Zengibar ve Umman Sultanlığı'nda yaşamaktadır.

b) Şia (Şiiilik)

→ Şia, "**takipçiler**" anlamına gelen Arapça "**şia**" kelimesinden gelmektedir. Tarihteki kullanım "**Ali'nin takipçileri**" anlamına gelen "**Şiat-ı Ali**" ifadesinin kısaltılmış şeklidir.

→ Hz. Ali'nin (r.a) Hz. Peygamber'den (s.a.v) sonra nass ve tayinle imam olduğuna inanan, imametin kıyamete kadar onun soyuna ait olduğunu ileri süren, bu imamların masum olduklarını iddia eden topluluklara **Şia** denir.

→ Şiiler, imamet konusunu inanç esaslarından biri olarak kabul ederler. Onlara göre imamet, ayetlerle hem de Hz. Peygamber'in (s.a.v) vasiyetiyle Hz. Ali'ye (r.a) aittir.

→ Şiiilik zamanla kendi içinde birçok konuda farklı tutum ve görüşler benimseyerek değişik kollara bölünmüştür. Zeydiye, İsmailiye ve İsna Aşeriye-İmamiye gibi kolları günümüze ulaşarak varlığını devam ettirmiştir.

→ Günümüzde **Şiiilik** denildiği zaman **İmamiye** ekolü anlaşılır. İmam olanların sayısının on iki olduğuna inandıkları için "**İsna Aşeriye**" olarak da isimlendirilen İmamiye İran'da resmi mezhep olarak benimsenmiştir.

→ İmamiye ekolüne göre dinin temel esasları **tevhid, adalet, nübüvvet, imamet ve ahiret** üzere beştir. İman esasları içinde yer alan imamet inancına göre **imamların sayısı on ikidir**.

→ Şiiilik veya Şia, İslam'ın Sünnilik ten sonra en büyük mezhebidir. Bu mezhebin mensuplarına **Şii** denir. **İran, Irak, Azerbaycan, Yemen, Bahreyn, Katar, Türkmenistan ve Lübnan'da** yaygındır.

c) Mu'tezile

→ **8. yüzyılda** bir tartışma ortamında **Vasıl bin Ata** büyük günah işleyenlerin ne mümin ne de kafir olup ikisi arasında bir yerde oldukları fikrini ileri sürerek Mu'tezile'nin ilk temellerini atmıştır.

→ İktidarlarını sağlam temellere oturtmak ve toplumdaki muhalif hareketlerin direncini kırmak için her şeyi Allah'ın iradesiyle ilişkilendirmek isteyen, ilahi irade sonucu iktidara geldiklerini

savunan **Emevilerin** tutumu Mu'tezile inancının yaygınlaşmasına neden olmuştur.

→ Mu'tezile, İran ve Hint kökenli inançlar ile Yahudilik ve Hristiyanlık gibi diğer dinlere karşı İslam'ın inanç ve ibadetle ilgili esaslarını açıklayarak savunmuş, inanç esaslarını açıklamada ve savunmada **nakli delillerin yanında akli ve felsefi delilleri de kullanarak Kalam ilminin ilk temellerini atmıştır.** Ayrıca Mu'tezile, Allah'ın (c.c) ahirette kesinlikle görülemeyeceğini ve bir şeyin iyi ya da kötü olduğunun akıl yoluyla bilinebileceğini söylemiştir.

d) Maturidilik

→ Akaid konusunda İmam **Ebu'l Mansur Muhammed Maturidi**'nin görüşlerini benimseyenlerin oluşturduğu **ehl-i sünnet** mezheplerden biridir.

→ Maturidi mezhebi, dini konularda **nakli öne çıkaran Selef ile akli öne alan Mu'tezile arasında orta bir yolu tercih etmiştir.**

→ Maturidi'ye göre iman, dil ile ikrar ve kalp ile tasdikten ibarettir. **Amel imana dahil edilemez.** Çünkü yüce Allah, Kur'an'ın birçok ayetinde iman ve amele ayrı ayrı değinmiştir.

→ Maturidi'ye göre insana **cüz'i irade** verildiğinden insan tüm fiillerinden sorumludur. İnsan bir şeyi yap-mak istediği zaman Allah (c.c), bu fiilin gerçekleş-mesi için kudret yaratır ve insan bu kudretle o fiili gerçekleştirir.

→ Maturidi'nin ekolü ilk önceleri **Horasan ve Maveraünnehir**'de sonraki dönemlerde ise **Afganistan, Pakistan, Hindistan, Doğu Türkistan, Malezya Endonezya, Kafkaslar, Rusya, Türkiye, Ortadoğu** ve **Balkanlarda** yaşayan Müslümanların büyük bir kısmı tarafından benimsenmiştir.

e) Eşarilik

→ Ebu'l Hasan el-Eşari'nin itikadi konularla ilgili görüşlerini benimseyenlere **Eşariye** denilmiştir. **Ehl-i sünneti** meydana getiren mezheplerden biri Eşariliktir.

→ **Gazali** ve **Fahrettin Razi** gibi alimler Eşarilik'in temel görüşlerini benimseyerek yazdıkları

eserlerle bu mezhebin geniş bir şekilde yaygınlaşmasını sağlamışlardır.

→ İmam Eşari, itikadi konuların açıklanmasında akla değer vererek ayet ve hadislerin yanında akli delilleri de kullanmıştır.

→ Eşarilik'e göre insanların fiilleri Allah tarafından yaratılmaktadır. Kendilerine dini tebliğ ulaşmayan kimseler, akıllarıyla Allah'ı bulmak ve iman etmekle yükümlü değildir. İyi ve kötü, güzel ve çirkin akıl ile değil, vahiyle bilinebilir. **Bir şey Allah (c.c) emrettiği için güzel, yasakladığı için çirkindir.**

→ Malikilerin hemen hemen hepsi, Şafiilerin büyük bir kısmı Hanbeli ve Hanefilerin de çok az bir kısmı itikadi konularda Eşarilik'i benimsemişlerdir. Eşarilik daha **çok Hicaz, Kuzey Afrika, Mısır, Irak, Suriye** ve **Endonezya**'da yaşayan Müslümanlar arasında yaygındır.

İslam Düşüncesinde Ameli ve Fikhi Yorumlar

İslam düşüncesindeki fikhi yorumlar, İslam dininin ibadet alanıyla ilgili mezhepleri doğurmuştur. Fikhi mezhepler büyük fakihlerin yetiştiği hicri ikinci asrın başlarından itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır.

a) Hanefilik

→ Hanefi mezhebi, **Sünni** fıkıh ekollerinden biri olup **İmam Ebu Hanife**'nin görüşlerine dayanır.

→ Ebu Hanife, dinin genel ilkelerini göz önünde bulundurarak **nakil ile akıl ve hadis ile re'y** arasında dengeli bir yol benimsemeye çalışmıştır.

→ Ebu Hanife'nin önde gelen **öğrencilerinden İmam Muhammed** ve **Ebu Yusuf** gibi alimlerin bu mezhebin yayılmasına önemli katkıları olmuştur. Irak'ta doğan Hanefi mezhebi, **Abbasiler** Dönemi'nden itibaren İslam coğrafyasının özellikle doğu bölgelerinde yaygınlaşarak büyük bir gelişme göstermiştir. Günümüzde daha çok **Türkiye, Balkanlar, Hindistan, Pakistan, Afganistan, Irak, Suriye** ve **Türk Cumhuriyetlerinde** yaygındır.

b) Malikilik

→ Maliki mezhebi, büyük hadis ve fıkıh alimi olan **Malik bin Enes**'in görüşlerine dayanır. Görüş ve

Vahiy ve Akıl

Bilgenç Yayınları

uy-gulamalarında **Kur'an, sünnet, sahabe ve tabiin** sözlerini kaynak kabul eder.

→ Maliki mezhebinin en önemli özelliği, **Medine halkının** uygulamalarına diğer mezheplere göre daha fazla önem vermesidir.

→ İmam Malik'in görüşleri **Hicaz** bölgesinde yayılmış, ardından öğrencileri aracılığıyla **Mısır, Kuzey Afrika** ve **Endülüs'e** taşınmıştır. İspanya'da kurulan Endülüs Emevi Devleti, bir dönem Malikilik resmi mezhep olarak benimsemiştir.

→ Günümüzde Maliki mezhebi **Mısır, Tunus, Cezayir, Fas** ve **Sudan'da** yaygındır.

c) Şafilik

→ Şafii mezhebi, **Muhammed bin İdris eş-Şafii'nin** dini yorum ve görüşlerini esas alır.

→ Şafii mezhebi de diğer mezhepler gibi herhangi bir meselenin çözümünü için ilk önce Kur'an ve sünnete başvurur.

→ Eğer bir mesele hakkında Kur'an ve sünnette bir delil bulamazsa önce **icma** (müçtehitlerin ittifakı) ardından da **kıyas** (bir meseleye benzer diğer bir mesele hakkında hüküm ortaya koymak) deliline gidilir. **Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ile Mısır, Suriye, Filistin, Irak ve Endonezya** gibi ülkelerde yaygındır.

d) Hanbelilik

→ Hanbeli mezhebi, ünlü hadis ve fıkıh alimi **Ahmet bin Hanbel'in** görüşlerini esas alır.

→ Hanbeli mezhebinin en önemli özelliği **re'y** ve **kıyastan** daha çok **ayet, hadis** ve **sahabe sözü** gibi nakli delillere dayanmasıdır.

→ Bunun için de mezhepte **Bağdat'ta** ortaya çıkan Hanbeli mezhebinde, **hadise dayalı bir fıkıh** anlayışı hakimdir.

→ Günümüzde daha çok **Hicaz bölgesi, Irak, Suriye, Filistin** ve **Mısır'da** yaygınlaşmıştır

e) Caferilik

→ Caferilik, **İmam Cafer-i Sadık'ın** inanç, ibadet ve muamelat konusundaki görüşlerini esas alan bir oluşumdur.

→ Caferiler, dini konularda Kur'an-ı Kerim ve sünnetin yanı sıra masum kabul ettikleri **on iki imamın** sözlerini de delil olarak kabul ederler.

→ On iki imamın sözleriyle birlikte diğer hadisleri de içinde barındıran dört temel eser Caferi mezhebinin ana kaynaklarını oluşturur.

→ Günümüzde **İran, Azerbaycan, Irak, Suriye, bazı Körfez ülkeleri** ile **Afganistan** ve **Pakistan** gibi yerlerde yaşayan Müslümanlar arasında yaygın olan Caferilik, ülkemizin bazı yörelerinde de benimsenen bir mezheptir.

Önemli Not: Günümüzde hak mezhep olarak zikredilen dört tane mezhep vardır. Bunlar: Hanefilik, Şafilik, Malikilik ve Hanbeliliktir.

Fıkıh Mezhepleri Arasındaki Farklılıklara Örnekler:

- ✓ Şafii mezhebine göre namazda rükua giderken ilk tekirdeki gibi eller kaldırılır. Hanefiliğe göre kaldırılmaz.
- ✓ Şafii mezhebine göre, birinin eli vb. kanarsa abdesti bozulmaz. Hanefi mezhebine göre bozulur.
- ✓ Hanbeli mezhebine göre namazda ilk tekirden sonra eller bağlanmaz.
- ✓ Şafii mezhebinde sabah namazının farzında eller açılarak dua edilir.
- ✓ Şafii mezhebinde vitir namazı Hanefilerin kıldığı gibi kılınmaz.

İslam Düşüncesinde Yorumları Birleştiren Unsurlar

→ Mezhepler arasındaki anlayış farklılıkları dinin temel ilkelerine ait konularda olmamıştır. İslam dünyasında teşekkül eden mezhepler, inanç ve ibadetlerin esaslarında değil, ancak bu ibadetlerin yapılış şekli üzerindeki ayrıntılarda farklılık gösterir.

→ İslam düşüncesinde ortaya çıkan bütün itikadi ve fıkıh yorumları şu temel unsurlarda birleşmişlerdir: **Tevhit, nübüvvet, Kur'an-ı Kerim ve ahiret konuları.**

İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar

Tasavvufi Düşüncenin Oluşumu

→ İslam'ın ahlak esasları üzerinde yoğunlaşan düşünceye **tasavvufi düşünce** denir.

→ Tasavvufi düşünce, İslam dininin temel ilkeleri doğrultusunda nefsi arındırır ve kötülüklerden uzak durmayı amaç edinir.

→ Tasavvuf, 18. yüzyılın ortalarında oluşan 19. Yüzyılın sonlarına doğru kurumsallaşan bir disiplindir.

→ Tasavvufun asıl kaynağı **Kur'an ve Sünnet'tir**.
Tasavvuf

yoluna koyulan insana **mutasavvıf** veya **sufi** (**sofi**) denir.

→ **Bayezidi Bistami, Cüneydi Bağdadi, Hallaç, İbn**

Arabi, Ahmed Yesevi, Mevlana, Hacı Bektaş Veli

ve Yunus Emre gibi mutasavvıflar, tasavvufi düşünceye yeni bir boyut kazandırmış ve kurumsallaşmasını sağlamışlardır.

Tasavvufi Düşüncede Allah – Varlık İlişkisi

→ Tasavvufi düşünce diğer metafizik konularıyla ilgilendiği gibi Allah-varlık ilişkisi konusuna da ilgi duymuş ve kendine özgü bir yaklaşım benimsemiştir.

→ Tasavvufi düşüncenin amacı insanın kendisini tanıması ve sonra da Yaratacı'sını daha iyi tanımasını sağlamaktır.

→ Tasavvufi düşünce, ahlaki konular yerine metafizik konular üzerinde yoğunlaşmıştır.

Tasavvufi Düşüncenin Ahlaki Boyutu

→ Tasavvufi düşünce, kalp temizliğini, manevi olgunluğu ve güzel ahlaki gerçekleştirme hedefler.

→ Tasavvufi düşünce, dünya ve ahiret dengesini kurmak, dünya hayatına dalıp gitmemek, nefsi olumsuz etkileyen kötü duyguları kontrol altına almak gibi ahlaki davranışların iman ile ilişkisine vurgu yapar.

→ Tasavvufi düşünce, insanın, kendisinin ne yaptığını Allah'ın her an bildiği inancı ile hareket etmesini ister. Böylece insan, her türlü beklentilerin ötesine geçerek bütün davranışlarında Allah'ın hoşnutluğunu gözetir.